

Prefaces by King Rama VI: Reflections of the Role as a Great Literary Scholar

*Thaneerat Jatuthasri*¹

Abstract

This article aims to explore the role of King Rama VI as a literary scholar reflected from his fifteen prefaces chosen to be studied. The study finds that the prefaces of King Rama VI share the same content in which explicitly reflects the role and characteristics of the king as a great literary scholar. The content of the prefaces reflects that the king is an expert in literature who could explain and clarify the knowledge of literature very well as well as could criticize his own literary works without prejudice. His prefaces also reveal that the king strongly encourages and supports the publication of both Thai and foreign literature.

Keywords: Prefaces, King Rama VI, a literary scholar

¹ Lecturer, Ph.D., Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University
Thaneerat_J@hotmail.com

**พระราชนิพนธ์คํานําในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว:
ภาพสะท้อนพระอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดี**

ธานีรัตน์ จัตูทะศรี ²

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาภาพสะท้อนพระอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจากพระราชนิพนธ์คํานํารวม 15 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า พระราชนิพนธ์คํานําส่วนใหญ่มีเนื้อหาหลักตรงกัน และเนื้อหาในพระราชนิพนธ์คํานําได้สะท้อนให้เห็นพระจริยวัตรและพระอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างชัดเจน ได้แก่ ทรงเป็นนักวรรณคดีที่ศึกษาค้นคว้าวรรณคดีอย่างลึกซึ้ง ทรงวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลความรู้อย่างลุ่มลึกมีหลักการ ทรงอธิบายความรู้ต่างๆ ได้อย่างกระจ่างชัด ทรงวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของพระองค์เองอย่างเที่ยงตรงและทรงพร้อมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่น และทรงเป็นนักวรรณคดีที่ให้ความสำคัญแก่การรวบรวมและเผยแพร่วรรณคดีแก่ผู้อ่านในวงกว้าง

คำสำคัญ: พระราชนิพนธ์คํานํา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นักวรรณคดี

² อาจารย์ ดร.ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Thaneerat_J@hotmail.com

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักปราชญ์และกวีเอกพระองค์หนึ่งแห่งสยาม ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีอันทรงคุณค่าไว้หลากหลายเรื่องหลายประเภททั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งมีเนื้อหาหลากหลาย ทั้งที่ทรงคิดสร้างสรรค์ขึ้นเอง เช่น เรื่องมัทนะพาธา และที่นำเนื้อหามาจากวรรณคดีและตำนานต่างๆ ทั้งของไทย ตะวันออก และตะวันตก บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวล้วนได้รับยกย่องเป็นอันมากว่ามีคุณค่าทั้งด้านวรรณศิลป์และด้านปัญญา

วรรณคดีพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะเด่นที่สำคัญประการหนึ่ง คือ มักมี "พระราชนิพนธ์คำนำ" ตอนต้นเรื่องก่อนที่จะเข้าสู่เนื้อเรื่องที่เป็นบทพระราชนิพนธ์ ซึ่งบางเรื่องเรียกว่า "ปรารภ" และ "อารัมภกถา" พระราชนิพนธ์คำนำในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ มิได้เป็นเพียงบทนำสำหรับแนะนำหนังสือเท่านั้น หากแต่มีเนื้อหาและข้อมูลความรู้ในทางวรรณคดีหลายประการที่เป็นประโยชน์แก่การอ่านและศึกษาบทพระราชนิพนธ์เรื่องนั้นๆ เช่น ทรงอธิบายวัตถุประสงค์ในการทรงพระราชนิพนธ์ ที่มาของเรื่อง วิธีการที่ทรงพระราชนิพนธ์ วิธีการที่ทรงค้นคว้าความรู้ต่างๆ เพื่อใช้ในการทรงพระราชนิพนธ์ แหล่งอ้างอิงที่ทรงใช้ในการทรงพระราชนิพนธ์ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการทรงพระราชนิพนธ์ ตลอดจนข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระราชนิพนธ์เรื่องนั้นๆ

พระราชนิพนธ์คำนำนี้ ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของบทพระราชนิพนธ์ เพราะไม่เพียงแต่ทำให้ผู้อ่านได้ทราบประวัติการแต่งและวิธีการแต่งวรรณคดีเรื่องดังกล่าวเท่านั้น แต่ยังอุดมไปด้วยเนื้อหาสาระในทางวรรณคดีที่มีคุณค่าแก่ผู้อ่านบทพระราชนิพนธ์เรื่องดังกล่าวด้วย ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์คำนำเรื่องนารายณ์สิบปางที่พระองค์ทรงกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่ทรงค้นคว้ามาแสดงไว้ในพระราชนิพนธ์คำนำนี้ ทรงมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน และหากผู้อ่านได้อ่านแล้วจะไม่เป็นการเปลืองเวลาเปล่าอย่างแน่นอน ดังนี้

"ข้อความทั้งปวงที่ได้กล่าวมาแล้วเนื่องด้วยพระนารายณ์และบริวารของพระองค์นั้น ข้าพเจ้าได้พยายามที่จะตัดทอนลงมากที่สุดที่จะทำได้อยู่แล้ว แต่กระนั้นยังยืดยาวถึงปานนี้ ข้าพเจ้าจึงต้องขออภัยแก่ท่านผู้อ่าน, แต่ยังมีความหวังใจอยู่ว่าการอ่านคำนำอันยาวนี้ ท่านจะไม่รู้สึกว่าเป็นการเปลืองเวลาเปล่า."³ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2503, น. 22)

พระราชนิพนธ์คำนำในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งอุดมไปด้วยสาระความรู้อันหลากหลายทางวรรณคดีนี้ ได้สะท้อนให้เห็นความเป็น "นักวรรณคดี" หรือ ความเป็นผู้ใฝ่ใจศึกษาและเชี่ยวชาญในทางวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นพระจริยวัตรและพระอัจฉริยภาพที่ผู้เขียนเห็นว่าควรจะมีการศึกษาและอธิบายให้เห็นอย่างเด่นชัด เพื่อเกิดพระเกียรติคุณในฐานะนักวรรณคดีให้เป็นที่ประจักษ์และเพื่อเป็นแบบอย่างและแนวทางแก่นักวรรณคดีที่เป็นอนุชนรุ่นหลัง จะได้เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทต่อไป

³ ข้อความอ้างอิงในบทความนี้ ผู้เขียนรักษาสถาปัตยกรรมคำตามต้นฉบับ

ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาภาพสะท้อนพระอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจากพระราชนิพนธ์คำนำ โดยเลือกศึกษาพระราชนิพนธ์คำนำจากบทพระราชนิพนธ์จำนวน 15 เรื่อง ได้แก่ (1) มัทนะพาธา (2) บทละครเรื่องพระร่วง (3) บทละครเรื่องปริยทรรพิกา (4) บทละครเรื่องท้าวแสนปม (5) รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ (6) บทละครเรื่องศกุนตลา (7) เสภาพญาราชवंสน์ (8) เสภาสามัคคีเสวก (9) บทละครเบิกโรงดึกดำบรรพ์ (10) นารายณ์สิบปาง (11) พระนลคำหลวง (12) โรเมโอและจูเลียต (13) เวนิสวานิช (14) ตามใจท่าน และ (15) พระศุนหเศป

เนื้อหาในพระราชนิพนธ์คำนำของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์คำนำในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจากบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 15 เรื่อง พบว่า พระราชนิพนธ์คำนำส่วนใหญ่มีเนื้อหาหลักตรงกัน คือ ประกอบด้วยเนื้อหา 6 ส่วน ได้แก่ จุดประสงค์หรือมูลเหตุในการทรงพระราชนิพนธ์หรือตีพิมพ์บทพระราชนิพนธ์ ช่วงเวลาที่ทรงพระราชนิพนธ์ ที่มาของเรื่องที่ทรงพระราชนิพนธ์ วิธีการทรงพระราชนิพนธ์ เกร็ดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับบทพระราชนิพนธ์ และการระบุนามผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือในการทรงพระราชนิพนธ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. จุดประสงค์หรือมูลเหตุในการทรงพระราชนิพนธ์หรือตีพิมพ์บทพระราชนิพนธ์

ในพระราชนิพนธ์คำนำ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมักทรงอธิบายวัตถุประสงค์หรือมูลเหตุที่ทรงพระราชนิพนธ์หรือตีพิมพ์บทพระราชนิพนธ์เรื่องดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน เช่น บทละครเบิกโรงเรื่องดึกดำบรรพ์ พระองค์ทรงกล่าวไว้ในพระราชนิพนธ์คำนำว่า จุดประสงค์ในการทรงพระราชนิพนธ์บทละครเบิกโรงนี้ ก็เพื่อ "แต่งสำหรับเล่นละคร, ไม่ใช่สำหรับเปนบทเรียนหรือปาฐะกะถา" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2500) ทำให้บทละครบางช่วงดำเนินเรื่องไม่ตรงตามเนื้อความในต้นฉบับวรรณคดีสันสกฤต และทรงอธิบายมูลเหตุที่ทรงเลือกพระราชนิพนธ์บทละครเบิกโรงนี้มาตีพิมพ์ว่า เกิดจากเจ้าพระยารามราฆพประสงค์จะเลือกบทพระราชนิพนธ์เรื่องใดเรื่องหนึ่งมาพิมพ์เนื่องในงานฉลองสุพรรณบัฏ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพิจารณาเลือกบทละครเบิกโรงเรื่องดึกดำบรรพ์ที่ทรงเคยพระราชนิพนธ์ไว้เป็นตอนๆ มารวมพิมพ์ เพื่อมิให้บทกระจัดกระจายไป (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2500)

2. ช่วงเวลาที่ทรงพระราชนิพนธ์

ในพระราชนิพนธ์คำนำแทบทุกเรื่อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงระบุไว้อย่างชัดเจนว่า พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีเรื่องดังกล่าวแล้วเสร็จตั้งแต่ปีใด และบางเรื่องทรงระบุปีที่ตีพิมพ์บทพระราชนิพนธ์ดังกล่าวด้วย เช่น เรื่องพระนลคำหลวง พระองค์ทรงระบุว่าการทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้แล้วเสร็จตั้งแต่ปี พ.ศ.2457 จากนั้นก็ทรงปรับปรุงแก้ไขและโปรดให้มีการตรวจฉบับพิมพ์ จนได้ตีพิมพ์จำหน่ายในปี พ.ศ.2459 ดังนี้

"อนึ่งหนังสือ "พระนลคำหลวง" นี้ ข้าพเจ้าได้แต่งแล้วเสร็จตั้งแต่ปี พ.ศ.2457 แต่การตรวจฉบับพิมพ์และแก้ไขแต่เดิมบทกลอนต่างๆ กินเวลานาน และจะทำไปโดยรีบร้อนไม่ได้ หนังสือจึงพึงจะได้ออกจำหน่ายในปี พ.ศ.2459 นี้" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ม.ป.ป., น.3)

3. ที่มาของเรื่องที่ทรงพระราชนิพนธ์

เนื้อหาที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ค่านำแทบทุกเรื่อง คือ การระบุที่มาหรือต้นเค้าของเรื่องที่ทรงพระราชนิพนธ์ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมักทรงอธิบายไว้อย่างชัดเจนในพระราชนิพนธ์ค่านำว่า บทพระราชนิพนธ์เรื่องนั้นๆ ทรงได้ที่มาหรือต้นเค้ามาจากที่ใด และทรงใช้เอกสารหรือหนังสืออะไรในการทรงพระราชนิพนธ์ เช่น เรื่อง *ปริยทรรคิกา* ทรงอธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำว่า ทรงได้ที่มาจากหนังสือเรื่อง *ปริยทรรคิกา* ฉบับภาษาอังกฤษที่แปลมาจากฉบับสันสกฤต "ซึ่งคอลัมเปียมมหาวิทยาลัย, สหปาลิรัฐอเมริกา, จัดการรวบรวมพิมพ์ขึ้น." (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2514, น.ข) และทรงให้ข้อมูลหน้าปกหนังสือดังกล่าวไว้อย่างละเอียดชัดเจนด้วย ดังนี้

"ปริยทรรคิกา: ละคอนสันสกฤต, โดยหรรษะ, ราชานแห่งอุดรภาคแห่งอินเดียในศตวรรษที่เจ็ดแห่งคริสตศก: แปลเป็นภาษาอังกฤษ โดย ค.ก.นริมัน, เลขาธิการกิตติมศักดิ์แห่ง ก.ร. จมะ บุรพเทศสถาน ณ บอมเบ; อ.ว. วิลเลียมส์ แจ็คสัน, ฟ.ด., ล.น.ด., ลล.ด. ศาสตราจารย์ ในคอลัมเปียมมหาวิทยาลัย; และชาร์ลส์ จ. อ็อคเด็น, ฟ.ด., เลขานุการติดต่อแห่งสมาคมบุรพเทศอเมริกา" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2514, น.ก)

ในกรณีที่บทพระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นเรื่องที่ทรงคิดขึ้นเอง มิได้มีที่มาหรือต้นเค้ามาจากที่ใด พระองค์ก็จะทรงแจ้งไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำอย่างชัดเจน เช่น เรื่อง *มัทนะพาธา* ทรงกล่าวไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำว่า

"ละคอนเรื่องนี้ไม่ใช่ได้เนื้อเรื่องหรือตัดตอนมาจากแห่งใดๆ เลย, จึงขอบอกไว้ให้ผู้อ่านทราบเพื่อไม่ต้องเสียเวลาไปเที่ยวค้นหาเรื่องนี้ในหนังสือโบราณใดๆ" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2544, น.8)

4. วิธีการทรงพระราชนิพนธ์

ในพระราชนิพนธ์ค่านำเกือบทุกเรื่อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมักทรงอธิบายวิธีการทรงพระราชนิพนธ์เรื่องดังกล่าวไว้อย่างละเอียดชัดเจน เช่น ถ้าบทพระราชนิพนธ์นั้นเป็นงานแปลจากวรรณกรรมต่างประเทศ พระองค์จะทรงอธิบายอย่างชัดเจนว่า ทรงแปลอย่างไร และใช้ฉันทลักษณ์ใดบ้าง เช่น เรื่อง *เสภาพญาราชวงศ์* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำว่า ทรงแปลมาจากเรื่อง "ไอเทลโล" ของเชกส์เปียร์ และวิธีที่ทรงแปลนั้น ทรงยึดเนื้อเรื่องตามฉบับของเชกส์เปียร์เป็นหลัก แต่ทรงพระราชนิพนธ์ให้เป็นบทละครนอกแบบไทย และเปลี่ยนตัวละครในเรื่องให้เป็นคนไทยทั้งหมด ดังที่ทรงอธิบายไว้ดังนี้

"เรื่อง "พญาราชวงศ์" นั้น ข้าพเจ้าได้อาเรื่อง "ไอเทลโล" ของเชกส์เปียร์เป็นหลัก แต่แต่งเป็นบทละครนอกอย่างไทยเราและแปลงนามบุคคลในเรื่องเป็นไทยทั้งหมด เช่น เจ้าเมืองเวนิสแปลงเป็น "สมเด็จพระวิกรมราชสีห์" ไอเทลโล แปลงเป็น "พญาราชวงศ์"..."

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516, น.135)

5. เกร็ดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับบทพระราชนิพนธ์

เนื้อหาที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่มักปรากฏในพระราชนิพนธ์ค่านำ คือ เกร็ดความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทพระราชนิพนธ์ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมักทรงอธิบาย เกร็ดความรู้ต่างๆ ที่เนื่องด้วยบทพระราชนิพนธ์ไว้อย่างละเอียดและหลากหลาย ซึ่งทรงสืบสวน ค้นคว้ามาอย่างละเอียด เช่น ในพระราชนิพนธ์ค่านำเรื่องท้าวแสนปม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคัดตำนานแสนปมที่ปรากฏในต้นหนังสือพระราชพงศาวดารของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระปรมานุชิตชิโนรส มาแสดงไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำ จากนั้นมีพระราชวิจารณ์ ตำนานดังกล่าวนี้ พร้อมทั้งทรงสันนิษฐานที่มาของเรื่องนายแสนปมตามหลักวิชาการ จะเห็นว่า พระราชนิพนธ์ค่านำเรื่องนี้ได้รวมเกร็ดความรู้เกี่ยวกับเรื่องนายแสนปมทั้งจากตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไว้ พร้อมทั้งพระราชวิจารณ์ของพระองค์ที่มีต่อตำนานแสนปมด้วย ทำให้ผู้อ่าน ได้รับความรู้เพิ่มเติมเป็นอันมากเกี่ยวกับเรื่องนายแสนปม นอกเหนือไปจากการได้อ่านบทพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องนี้

6. การระบุนามผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือในการทรงพระราชนิพนธ์

ในช่วงท้ายของพระราชนิพนธ์ค่านำเกือบทุกเรื่อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มักทรงระบุนามผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือด้านต่างๆ ในการทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีเรื่องนั้นๆ และทรง ขอบใจบุคคลเหล่านั้น เช่น ผู้ที่ช่วยค้นคว้าเอกสารและข้อมูลต่างๆ ผู้ที่ช่วยวาดภาพประกอบหนังสือ และผู้ที่ช่วยพิสูจน์อักษร เป็นต้น ดังจะขอยกตัวอย่างช่วงท้ายของพระราชนิพนธ์ค่านำเรื่อง นารายณ์สิบปาง มาแสดงดังนี้

ในนี้ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ในการที่ได้ทรงช่วยค้นหาเรื่องและภาพที่มีอยู่ ณ หอพระสมุดวชิรญาณเพื่อประกอบ เรื่องนี้.

อนึ่งภาพต่างๆ ที่แทรกอยู่ในหนังสือนี้, ที่เป็นภาพเทวรูปอินเดียได้จำลองมาจาก หนังสือตำรับเทวรูปชื่อ "Elements of Hindu Iconography, by T. A. Gopinatha Rao"; รูปพระนารายณ์ก้ำแกงเพชรโดยห้องฉายานรสิงห์; รูปพระพุทธรูปชินราชข้าพเจ้า ได้ฉายเอง ที่พิษณุโลก. ส่วนภาพที่เขียนขึ้นใหม่สำหรับหนังสือเรื่องนี้เป็นฝีมือจางวางตรี พระยาอนุศาสน์จิตรกร (จัน จิตรกร), และข้าพเจ้าขอขอบใจข้าราชการผู้ที่ได้ช่วย ประดับหนังสือนี้ด้วยฝีมือ.

ในที่สุดข้าพเจ้าขอขอบใจจางวางตรี พระยาราชศาสนโสภณ (สอาด ชูโต) ที่ได้ เอาใจใส่ตรวจทานหนังสือนี้เมื่อจัดการพิมพ์ขึ้น.(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2503, น. 22-23)

พระราชนิพนธ์คํานําในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : พระอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดี

จากการศึกษาเนื้อหาของพระราชนิพนธ์คํานําในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 15 เรื่อง พบว่า พระราชนิพนธ์คํานําได้สะท้อนให้เห็นพระอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเด่นชัด 5 ลักษณะ ได้แก่ นักวรรณคดีที่ศึกษาค้นคว้าวรรณคดีอย่างละเอียดลึกซึ้ง นักวรรณคดีที่วิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลความรู้อย่างลุ่มลึกมีหลักการ นักวรรณคดีที่อธิบายความรู้อย่างกระจ่างชัดเจน นักวรรณคดีที่วิจารณ์ผลงานตนเองอย่างเที่ยงตรงและพร้อมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่น และนักวรรณคดีที่ให้ความสำคัญแก่การรวบรวมและเผยแพร่วรรณคดี ดังนี้

1. นักวรรณคดีที่ศึกษาค้นคว้าวรรณคดีอย่างละเอียดลึกซึ้ง

ความเป็นนักปราชญ์ทางวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งวรรณคดีไทยและต่างประเทศ เป็นที่ประจักษ์ชัดจากผลงานพระราชนิพนธ์ของพระองค์ซึ่งมีรูปแบบและเนื้อหาที่หลากหลายในด้านรูปแบบ บทพระราชนิพนธ์ของพระองค์จำนวนหลายเรื่องได้สืบทอดขนบด้านรูปแบบคำประพันธ์จากวรรณคดีไทยโบราณ เช่น ลิลิต คำหลวง เสภา คำฉันท์ กาพย์เห่เรือ บทละครรํ่า และบทละครเบิกโรง ซึ่งสะท้อนความรอบรู้วรรณคดีโบราณของพระองค์อย่างชัดเจน ส่วนในด้านเนื้อหา บทพระราชนิพนธ์ของพระองค์มีต้นเค้าหรือที่มาของเรื่องอย่างหลากหลายทั้งจากตำนานท้องถิ่นของไทย เช่น ตำนานพระร่วง และ ตำนานแสนปม จากวรรณคดีตะวันออก เช่น พระนลคำหลวง ศกุนตลา และนารายณ์สิบปาง และจากวรรณคดีตะวันตก เช่น เสภา พญาราชवंสสัน ตามใจทําน และเวนิสวานิช เป็นต้น ซึ่งสะท้อนความรู้อันกว้างขวางทางด้านวรรณคดีของพระองค์อย่างเด่นชัด

พระอัจฉริยภาพด้านวรรณคดีและพระจริยวัตรในฐานะนักวรรณคดีที่ศึกษาค้นคว้าความรู้ทางวรรณคดีอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากจะแลเห็นได้จากบทพระราชนิพนธ์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังเห็นได้เด่นชัดจากพระราชนิพนธ์คํานําด้วย กล่าวคือในพระราชนิพนธ์คํานําเรื่องต่างๆ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมักทรงค้นคว้าข้อมูลและเกร็ดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับบทพระราชนิพนธ์มาแถลงหรือแสดงไว้ในพระราชนิพนธ์คํานําอย่างละเอียดเพื่อช่วยเสริมความรู้ทางวรรณคดีแก่ผู้อ่านให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่ทรงอธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์คํานำนี้นั้น ล้วนเกิดจากการสืบสวนค้นคว้าอย่างลึกซึ้ง สะท้อนให้เห็นพระจริยวัตรในฐานะนักวรรณคดีที่ใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ทางวรรณคดีอย่างมีวิริยะและอุตสาหะยิ่ง ดังจะขอยกตัวอย่างจากพระราชนิพนธ์คํานําเรื่องศกุนตลา มาอธิบายดังนี้

ในพระราชนิพนธ์คํานําเรื่องศกุนตลา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงค้นคว้าประวัติวรรณคดีเรื่องศกุนตลาฉบับสันสกฤตอย่างละเอียด ทั้งที่มาของเรื่องศกุนตลาฉบับสันสกฤตเรื่องย่อ ประวัติของกาลิทาสกวีผู้นิพนธ์เรื่องนี้ รูปแบบการแสดงเรื่องศกุนตลาในอินเดีย ความแพร่หลายของวรรณคดีเรื่องนี้ในอินเดีย และการแปลเรื่องศกุนตลาเป็นภาษาต่างๆ ผลจากการค้นคว้า

ดังกล่าวนี้ ทำให้ทรงได้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเรื่องศกุนตลามาอย่างละเอียดและหลากหลายแง่มุม จนต้องทรงเสริมเป็นภาคผนวกไว้ท้ายบทพระราชนิพนธ์ รวมทั้งทรงทำอภิธานศัพท์ท้ายเรื่องด้วย ดังจะขอยกตัวอย่างข้อมูลความรู้บางประการเกี่ยวกับเรื่องศกุนตลาที่ทรงค้นคว้าและทรงอธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำ ดังนี้

ในด้านที่มาของเรื่องศกุนตลาฉบับสันสกฤต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงค้นคว้าและอธิบายไว้ว่า

"เรื่องศกุนตลานี้ ต้นเรื่องอยู่ในมหาภารต เป็นเรื่องเกร็ดอันหนึ่ง (ถ้าเรียกตามภาษาสันสกฤต ว่า "อุปชาญาณ") มีนามปรากฏว่า "ศกุนต์โลปชาญาณ"... ต่อมาภายหลังยุคมหาภารตนั้น มีจินตกวีชื่อกาลิทาสได้เก็บความมานิพนธ์ขึ้นเป็นเรื่องละครชนิดที่เรียกว่า "นาฏกะกะ" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2513, น. 1-2)

ในด้านกวีผู้แต่งเรื่องศกุนตลาฉบับอินเดีย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงค้นคว้าประวัติของกาลิทาสจินตกวีผู้นิพนธ์เรื่องศกุนตลามาทรงเล่าไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำ ทั้งยังทรงสันนิษฐานเกี่ยวกับชื่อ "กาลิทาส" ด้วยว่า น่าจะเป็นชื่อราชทินนาม มิใช่ชื่อเฉพาะของบุคคล ดังที่ทรงอธิบายไว้ตอนหนึ่งว่า

"ส่วนกาลิทาสจินตกวีผู้แต่งบทละครศกุนตลานี้ เป็นกวีมีชื่อเสียงว่าเป็นผู้ ๑ ในบรรดานักกวีผู้อยู่ในราชสำนักที่พระเจ้าวิกรมกษัตริย์ราชผู้ครองนครอุชชยีนี แต่ศักราชไม่สู้จะแน่นอนนัก เป็นข้อถกเถียงกันอยู่ เพราะเหตุว่าราชผู้ทรงนามว่าวิกรมกษัตริย์มีหลายองค์ และกวีชื่อกาลิทาส ก็มีหลายคน ข้าพเจ้าอยากจะได้ใครสันนิษฐานว่า ชื่อกาลิทาสจะเป็นราชทินนามสำหรับตำแหน่งรัตนกวี ไม่ใช่เป็นนามบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2513, น. 3)

ในการแสดงละครนาฏกะซึ่งใช้แสดงเรื่องศกุนตลาในอินเดีย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงค้นคว้าความรู้เรื่องละครนาฏกะไว้อย่างละเอียดยิ่ง จนต้องทรงแยกหัวข้อไปอธิบายในภาคผนวก "ว่าด้วยนาฏกะ" ท้ายบทพระราชนิพนธ์ ส่วนในพระราชนิพนธ์ค่านำ ทรงสรุปใจความสำคัญเกี่ยวกับละครนาฏกะมาแสดงไว้ ดังนี้

"...นาฏกะ" คือเป็นคำพากย์ และเจรจา คล้ายๆ บทโขนของเรา ... คำที่แต่งเป็นคำฉันท์ คณะต่างๆ ตามแต่จะเหมาะแก่คำพูดของตัวละคร...ส่วนวิธีเล่นละครชนิดนาฏกะนี้ ก็เหมือนละครของเรานั้นเอง คือ มีฉากกั้นหลังโรง มีประตูออก ที่หลังฉากเรียกว่า "เนปถ์" เป็นที่แต่งตัววิธีใช้ บทก็เห็นจะเป็นอย่างโขน ส่วนบทนั้นตัวละครร้องเองเจรจาเอง เว้นเสียแต่ตอนที่มิใช่คำพูดเป็นดำเนินเรื่อง คงมีคนพากย์เจรจาอย่างโขนของเรา...ในที่นี้อธิบายด้วยนาฏกะดดยย่อพอเป็นสังเขป แต่ถ้าผู้ใดอยากทราบข้อความพิศดาร ก็จงดูในภาคผนวกว่าด้วยนาฏกะ ซึ่งอยู่ท้ายหนังสือนี้เถิด" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2513, น. 2)

ภูมิหลังด้านต่างๆ ของเรื่องศกุนตลาฉบับสันสกฤตที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงค้นคว้าและนำมาแถลงไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำและภาคผนวกของบทพระราชนิพนธ์เรื่องศกุนตลานี้ ได้ช่วยเสริมความรู้ทางวรรณคดีของผู้อ่านให้งอกงามและกว้างขวางอย่างยิ่งทั้งยังเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นพระวิริยะอุตสาหะและความเป็นผู้ใฝ่ใจศึกษาเรื่องวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างชัดเจน

2. นักวรรณคดีที่วิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลความรู้อย่างลุ่มลึกมีหลักการ

พระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะนักวรรณคดีอีกลักษณะหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นจากพระราชนิพนธ์ค่านำ คือ ทรงเป็นนักวรรณคดีที่วิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลความรู้ต่างๆ ทางวรรณคดีอย่างลุ่มลึกและมีหลักการ กล่าวคือ ก่อนที่จะทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใด หากเป็นเรื่องที่มีที่มาหรือต้นเค้าจากแหล่งอื่น มิได้ทรงคิดเรื่องขึ้นใหม่ก็จะทรงศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์ต้นฉบับหรือเรื่องที่เป็นต้นค่านั้นในประเด็นต่างๆ อย่างมีหลักการ และทรงนำมาอธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำ ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ทางวรรณคดีเพิ่มเติมไปด้วย และบางครั้งก็ทรงตั้งข้อสันนิษฐานในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับ วรรณคดีเรื่องนั้นอีกด้วย เช่น ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่ง ช่วงเวลาที่แต่ง หรือความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ซึ่งสะท้อนความเป็นนักวรรณคดีอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น เรื่องท้าวแสนปม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวิเคราะห์วิจารณ์ตำนานแสนปมไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำอย่างละเอียดมีหลักการ จนทรงได้ข้อสันนิษฐานว่านายแสนปมคือบุคคลผู้ใดในประวัติศาสตร์ ดังจะขอยกตัวอย่างมาอธิบาย ดังนี้

ในพระราชนิพนธ์ค่านำเรื่องท้าวแสนปม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยกตำนานแสนปมจากหนังสือพระราชพงศาวดารของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระปรมานุชิตชิโนรส มาแสดงไว้ และทรงตั้งประเด็นปัญหาในการศึกษาว่า นายแสนปมนี้คือบุคคลใดในประวัติศาสตร์ จากนั้นก็ทรงวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ตำนานดังกล่าวโดยอาศัยความรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวรรณคดี ประกอบกัน รวมทั้งทรงเปรียบเทียบและสอบทานกับข้อมูลในเอกสารอื่นประกอบด้วย เช่น ตำนานโยนก และจารึกของพ่อขุนรามคำแหง จนพระองค์ทรงได้ข้อสันนิษฐานเรื่องตัวตนทางประวัติศาสตร์ของนายแสนปมว่า "...ตกลงเป็นอันยุติติกันว่าท้าวแสนปมนี้เป็นเจ้านายเชื้อกษัตริย์นครศิรีไชยและบางทีจะชื่อชินเสน" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2493, น. 7)

ถึงกระนั้น พระองค์ก็ได้ทรงเห็นว่าข้อสันนิษฐานนี้จะต้องเป็นอันยุติ ด้วยทรงกล่าวต่อว่า "ถ้าใครหาหลักฐานมาคัดค้านให้เพียงพอว่ามีได้ชื่อชินเสน ข้าพเจ้าก็จะยอมถอนความสันนิษฐานอันนี้โดยทันที" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2493, น. 7)

ส่วนมารดาของแสนปมนั้น พระองค์ทรงได้ข้อสันนิษฐานว่า "ข้าพเจ้าสมัครจะเชื่อว่าพระมารดาพระเจ้าอู่ทองเป็นราชธิดาแห่งท้าวไตรตรึงษ์ ผู้เป็นเชื้อวงศ์พระยาผู้ที่หนีรามัญลงมาจากเมืองฝางนั่นเอง" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2493, น. 8)

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงนำข้อคิดเห็นและข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เกี่ยวกับตัวตนทางประวัติศาสตร์ของแสนปมมาแสดงไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำนี้ด้วย และทรงแสดงความเห็นต่อท้ายว่า ทรงเห็นด้วยและเห็นแย้งข้อสันนิษฐานดังกล่าวอย่างไร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นด้วยกับข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ว่า พระเจ้าอู่ทองมีเชื้อสายกษัตริย์นครศิรีไชย แต่ที่ทรงเห็นแย้งคือ ข้อที่ว่าวงศ์กษัตริย์ได้หนีมาจนถึงนครปฐม

เนื่องจากพระองค์ทรงเชื่อว่าน่าจะหนีลงมาถึงเมืองไตรตรึงษ์มากกว่า ซึ่งทรงสันนิษฐานว่าเมืองนี้น่าจะอยู่แถบลำน้ำพิงและแควน้อย ซึ่ง "ข้อนี้กรมพระดำรงทรงรับรองด้วยแล้ว" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2493, น. 9)

การศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์ตำนานแสนปมในพระราชนิพนธ์ค่านำเรื่องท้าวแสนปมดังกล่าวนี้เป็นตัวอย่างอันดีที่สะท้อนให้เห็นความเป็นนักวิชาการทางวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชนิพนธ์ค่านำเรื่องนี้อาจถือเป็น "งานวิจัย" เรื่องหนึ่ง ดังจะเห็นว่า พระองค์ทรงตั้งประเด็นคำถามในการศึกษาค้นคว้า ทรงวิเคราะห์วิจารณ์และตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับตำนานดังกล่าวนี้โดยบูรณาการความรู้ด้านต่างๆ มาเชื่อมโยงประกอบกัน ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดี และวรรณคดี พร้อมทั้งนำผลการศึกษาและการสันนิษฐานของนักวิชาการอื่นมาพิจารณาด้วย จนกระทั่งทรงได้ข้อสันนิษฐานอันเป็นคำตอบของประเด็นปัญหาที่ทรงตั้งไว้ตอนแรกถึงกระนั้น พระองค์ก็ทรงตระหนักดีว่า ข้อสันนิษฐานของพระองค์เป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ได้จากการศึกษาข้อมูลความรู้ชุดหนึ่งเท่านั้น หากผู้อื่นได้ข้อมูลหลักฐานที่ชัดเจนหนักแน่นมากกว่าพระองค์ ก็อาจจะเห็นแย้งและตั้งข้อสันนิษฐานอื่นขึ้นมาอีกได้ ซึ่งหากมีหลักฐานที่หนักแน่นพอ พระองค์ก็ทรงยินดีที่จะถอนข้อสันนิษฐานของพระองค์ สะท้อนให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่เพียงแต่ทรงเป็นนักวรรณคดีที่มีความละเอียดลึกซึ้งในการศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีเท่านั้น แต่ยังทรงเป็นผู้มีพระทัยกว้าง เปิดรับข้อโต้แย้งและองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดจากการค้นคว้าศึกษาที่กว้างขวางและลุ่มลึกขึ้นของนักวิชาการคนอื่นๆ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่นักศึกษาวรรณคดีควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

3. นักวรรณคดีที่อธิบายความรู้อย่างกระจ่างชัดเจน

พระราชนิพนธ์ค่านำในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากจะสะท้อนให้เห็นความเป็น "นักค้นคว้าทางวรรณคดี" และ "นักวิเคราะห์วิจารณ์ทางวรรณคดี" ของพระองค์ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นพระอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดีที่สามารถอธิบายความรู้ต่างๆ ได้อย่างกระจ่างชัดและเข้าใจได้ง่ายอีกด้วย ซึ่งเกิดจากการใช้ภาษาที่สละสลวยเข้าใจง่าย การเรียบเรียงความคิดอย่างเป็นลำดับ และการยกตัวอย่างประกอบการอธิบายเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้แจ่มชัดยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่นักวรรณคดีรวมทั้งนักวิชาการด้านอื่นๆ พึงมี ในที่นี้จะขอยกพระราชนิพนธ์ค่านำเรื่องรามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์มาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

พระราชนิพนธ์ค่านำเรื่องรามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ แม้จะมีเนื้อหากระชับเพียงไม่กี่หน้า แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสามารถเปรียบเทียบเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์ฉบับของไทยพร้อมทั้งยกตัวอย่างอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจได้อย่างกระจ่างชัด กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายว่า บทพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์นี้ ทรงพระราชนิพนธ์ตามเนื้อหาในคัมภีร์รามายณะของฤๅษีวาลมิกิฉบับที่แปลเป็นภาษาอังกฤษ ดังนั้นพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์นี้ จึงมีรายละเอียดบางประการที่แตกต่างจากพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ในรัชกาลที่ 1 ซึ่งเป็นฉบับที่คนไทยส่วนใหญ่รู้จักเนื้อหาเป็นอย่างดี

จากนั้นทรงยกตัวอย่างอธิบายให้เห็นชัดเจนว่า เนื้อหาเรื่องรามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ของพระองค์ซึ่งยึดตามเนื้อหาเรื่องรามายณะนั้น แตกต่างจากเรื่องรามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 อย่างไรบ้าง โดยทรงใช้สำนวนภาษาในการอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย ทรงยกตัวอย่างประกอบอย่างชัดเจน และทรงอธิบายอย่างเป็นลำดับ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดีไม่สับสน

ประเด็นความแตกต่างระหว่างพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์กับเรื่องรามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปรียบเทียบและอธิบายไว้มีหลายข้อ เช่น

- ในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ไม่มีตอนนางลอย ตอนอินทรชิตแปลงเป็นพระอินทร์ และตอนนางมัจฉากับบิราจมาราชนิสิตาไปทิ้งตอนพระรามจองถนน ดังที่ปรากฏในรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 เนื่องจากในเรื่องรามายณะไม่มีเนื้อหาตอนดังกล่าว ในประเด็นนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายว่า

"ข้าพเจ้าได้ตั้งใจไว้แล้วว่าจะดำเนินเรื่องตามข้อความที่แสดงใน "รามายณะ", แต่ทั้งเรื่อง "นางลอย" และเรื่องอินทรชิตจำแลงเป็นพระอินทรหามีใน "รามายณะ" ไม่, ข้าพเจ้าจึงได้งดไม่แต่ง, เพราะหาข้อความให้แปลกออกไปจากพระราชนิพนธ์เก่านั้นไม่ได้. นอกจากนี้ ในชุดจองถนนเรื่องนางมัจฉากับปลาบิราจมาราชนิสิตาไปนั้นก็ไม่มีใน "รามายณะ", ในบทละครของข้าพเจ้าจึงไม่มี." (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2464, น. ข-ค)

- ชื่อตัวละครบางตัวในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์สะกดคำต่างจากที่ปรากฏในรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 เนื่องรามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ยึดการสะกดคำตามเรื่องรามายณะ ในประเด็นนี้ทรงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบไว้หลายข้อ และมีการขีดเส้นใต้ประกอบด้วย ดังตัวอย่าง

อีกอย่างหนึ่ง, นามตัวละครในบทรามเกียรติ์ของข้าพเจ้านี้, ผู้อ่านคงจะสังเกต ว่าเขียนสกดตัวอักษรผิดกับที่เคยใช้มาในพระราชนิพนธ์รัชกาลก่อนๆ อยู่หลายตัว, เช่น "พระลักษมณ์" (แทน "พระลักษณ"), "สุรปะนขา" (แทน "ลำมะนักขา"), "ทฤษณ์" (แทน "ทูต"), "มารีจ" (แทน "มารีศ"), "องคห" (แทน "องคต"), "พิเภกษณ์" (แทน "พิเภก"), "กุมภกรรณ" (แทน "กุมภกรรฐ"), "มหาปรรควะ" หรือ "มหาปรรควาสูร" (แทน "เปาวนาสูร"), เป็นต้น. ที่เขียนสกดใหม่เช่นนี้เพื่อให้ถูกต้องตามของเดิมในคัมภีร์ "รามายณะ", ไม่ใช่แผลงเล่นเฉยๆ." (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2464, น. ค)

- ตัวละครบางตัวในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ไม่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับดั้งเดิมของไทย เพราะยึดตามตัวละครที่ปรากฏในเรื่องรามายณะ เช่น ในรามเกียรติ์ฉบับดั้งเดิมของไทยมีตัวละคร "นิลนล" เป็นลูกพระเพลิง แต่ในเรื่องรามายณะแยกเป็นตัวละคร 2 ตัว คือ "นิล" กับ "นล" "นิล" เป็นลูกพระเพลิง ส่วน "นล" เป็นลูกพระวิศวกรรม ในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ ได้ยึดตามเรื่องรามายณะเป็นหลัก คือ มีตัวละคร "นล" กับ "นิล" เป็น 2 ตัวละคร ไม่ได้รวมเป็น "นิลนล" ดังเช่นที่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับดั้งเดิมของไทย ดังที่ทรงอธิบายไว้ดังนี้

"ส่วนพญาวานรของเราเดิมมีเคลือบแฝงอยู่สองตัว, คือ "นิลภทร" 1 "นิลนล" 1. ตามวานรพงศ์บอกว่า "นิลภทร" เป็นลูกพระกาล, และ "นิลนล" เป็นลูกพระเพลิง, แต่ตาม "รามายณะ" กล่าวว่า "นล" เป็นลูกพระวิศ्वกรรม, และ "นิล" เป็นลูกพระเพลิง, ฉะนั้นในบทของข้าพเจ้าจึงใช้นามเช่นนี้ตลอดไป" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2464, น. ค)

- ตัวละครยักษ์บางตัวในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ไม่มีปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับดั้งเดิมของไทย แต่เป็นตัวละครที่ปรากฏในเรื่องรามายณะ เช่น ยักษ์ศรทูล ทูรชยุบักษ์ ชมพุมาลี อักษะกุมาร เป็นต้น ตัวละครยักษ์เหล่านี้ เมื่อจัดแสดงโขน จะต้องทำหัวโขนขึ้นมาใหม่ เนื่องจากไม่เคยมีมาก่อนในรามเกียรติ์ฉบับเดิมของไทย

- ชื่อบุตรสาวของพิเภกในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ ใช้ชื่อว่า "นันทา" ตามชื่อในเรื่องรามายณะ ซึ่งต่างจากรามเกียรติ์ฉบับดั้งเดิมของไทยที่มีชื่อว่า "เบญกาย"

- ในเรื่องรามายณะกล่าวว่าศรของพระรามมี 5 เล่ม ได้แก่ พรหมาสตร์ อาคเนยาสตร์ พายวาสตร์ วารุณาสตร์ และ เอนทราสตร์ ซึ่งบางชื่อสะกดต่างจากที่ปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์ฉบับดั้งเดิมของไทย ได้แก่ ศร "อาคเนยาสตร์" และ "พายวาสตร์" ซึ่งรามเกียรติ์ฉบับดั้งเดิมของไทยเรียกว่า "อัคนีวาต" และ "พรายวาต" ตามลำดับ

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงข้างต้น จะเห็นได้ว่า พระราชนิพนธ์รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ซึ่งยึดเนื้อหาตามเรื่องรามายณะเป็นหลักนั้น มีความแตกต่างจากเรื่องรามเกียรติ์ฉบับดั้งเดิมของไทยหลายประการ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์คำนำได้อย่างกระชับ ชัด เข้าใจง่าย และทรงอธิบายไปตามลำดับที่ละประเด็น ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ อย่างชัดเจน ไม่สับสน สะท้อนให้เห็นพระอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดีที่สามารถอธิบาย ขยายความข้อมูลความรู้ที่ศึกษาค้นคว้ามาได้ อย่างแจ่มชัดสัมฤทธิ์ผล

4. นักวรรณคดีที่วิจารณ์ผลงานตนเองอย่างเที่ยงตรงและพร้อมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่น

พระจริยวัตรในฐานะนักวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สะท้อนให้เห็นจากพระราชนิพนธ์คำนำอีกลักษณะหนึ่ง ก็คือ ทรงเป็นนักวิชาการทางวรรณคดีที่วิพากษ์วิจารณ์ ผลงานตนเองอย่างเที่ยงตรงและพร้อมรับฟังข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของผู้อื่นที่มีต่อการศึกษาค้นคว้า ของพระองค์หรือที่มีต่อบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ ดังจะขอยกตัวอย่าง ดังนี้

ในพระราชนิพนธ์คำนำเรื่องศุภนตลา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายวิธีการทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องนี้เป็นภาษาไทยว่า ทรงตั้งรูปเรื่องเป็นบทละครแบบไทย มิได้ดำเนินตามแบบละครนาฏกะของอินเดีย แต่ในด้านเนื้อเรื่อง ทรงยึดตามต้นฉบับเดิมเป็นหลัก มิได้แต่งเติมข้อความอื่นใดนอกไปจากเรื่องเดิม อย่างไรก็ตาม ทรงวิจารณ์การแปลของพระองค์เอง อย่างเที่ยงตรงว่า อาจมีเนื้อหาคลาดเคลื่อนจากเรื่องศุภนตลาฉบับสันสกฤตอยู่บ้าง เนื่องจากทรงแปล โดยอาศัยฉบับที่แปลจากสันสกฤตเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งฉบับภาษาอังกฤษนี้ย่อมมีทางที่จะ คลาดเคลื่อนไปจากต้นฉบับสันสกฤตบ้าง ดังที่ทรงกล่าวว่า

"ทั้งเนื้อเรื่องและเนื้อความ ถ้าผู้ใดจะสนใจสอบกับต้นฉบับคงจะเห็นว่า ข้าพเจ้ามิได้ ยักย้ายนอกคอกไปปานใดนักเลย ถ้าหากว่าจะมีข้อที่คลาดเคลื่อนอยู่บ้าง ก็จะเป็นเพราะข้าพเจ้า อ่านภาษาสันสกฤตเองไม่เป็น ต้องอาศัยระบบอังกฤษซึ่งเซอร์วิลเลียมโยนส์เป็นผู้แปล และได้ อาศัยระบบของเซอร์ไมเนย์วิลเลียมส์เทียบเคียงบ้าง เพราะฉะนั้น ก็เห็นมีทางที่จะคลาดเคลื่อน มีความเพี้ยนอยู่บ้างก็เป็นได้" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2513, น.4)

หรืออีกตัวอย่างหนึ่งจากพระราชนิพนธ์คํานำเรื่องโรเมโอและจูเลียต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายวิธีการทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า ทรงตั้งใจแปลให้ใกล้เคียงกับ ต้นฉบับเดิมมากที่สุดเท่าที่ภาษาและโวหารจะยอมให้แปลได้ อย่างไรก็ตาม ทรงวิจารณ์พระราชนิพนธ์ แปลเรื่องนี้ของพระองค์เองว่า อาจจะยังมีข้อบกพร่องในการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยบ้าง หากมีนักปราชญ์ที่รอบรู้ภาษาอังกฤษมาอ่านพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ของพระองค์ แล้วพบข้อ บกพร่องในการแปล ก็ทรงยินดีอย่างยิ่งที่จะให้มีการแก้ไขข้อบกพร่องนั้นเพื่อประโยชน์แก่ผู้อ่าน และผู้ศึกษาในภายภาคหน้า ดังที่ทรงกล่าวว่า

แน่ทีเดียวตัวข้าพเจ้าเองต้องเป็นคนสุดท้ายที่จะหาญกล่าวว่า คำแปลนี้ถูกต้อง หรือใกล้เคียงมากที่สุด, แต่ข้าพเจ้ากล่าวได้ว่า ข้าพเจ้าได้ตั้งใจแปลให้ใกล้ ฉบับเดิมมากที่สุดที่ภาษาและโวหารจะยอมให้แปลได้. อย่างไรก็ตาม, ก็ดี, ถึงคำแปลนี้จะ บกพร่องปานใดก็คงจะยังดีกว่าที่จะไม่มีผู้พยายามแปลเสียเลย. เมื่อข้าพเจ้า ได้แปลแล้วเช่นนี้, ผู้ใดเป็นปรีชาญาณรอบรู้ในภาษาอังกฤษจริงๆ, แม้ได้อ่านคำแปล ของข้าพเจ้าสอบกับฉบับภาษาอังกฤษ, ก็อาจที่จะแลเห็นได้ว่าแห่งใดบ้างยังบกพร่องอยู่, แล้วก็จะได้มีโอกาสแก้ไขข้อบกพร่องนั้นๆ เพื่อประโยชน์ของผู้ศึกษาต่อไปข้างหน้า. (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2541, น.7)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงวิจารณ์การแปลเรื่องโรเมโอและจูเลียตเป็น บทกลอนภาษาไทยต่อไปอีกว่า กลอนในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ของพระองค์อาจจะไม่ค่อยไพเราะ เนื่องจากทรงตั้งใจแปลให้ตรงกับสำนวนโวหารของต้นฉบับเดิมมากกว่าคำนึงถึงความไพเราะในภาษาไทย ดังที่ทรงกล่าวว่า

ในการประพันธ์คำกลอนภาษาไทยในเรื่องละครนี้ ข้าพเจ้าตั้งใจให้ใกล้เคียงสำนวนและ โวหารเดิมของเชกส์เปียร์มากกว่าคำนึงถึงความไพเราะทางกาพย์ภาษาไทย, ฉะนั้นถ้าท่าน ผู้ใดเป็นจินตะกวีในสยามภาษา, แต่มิได้รอบรู้ในภาษาอังกฤษโดยชำนาญพอที่จะ อ่านภาษาอังกฤษเก่าอย่างที่ใช้ในหนังสือของเชกส์เปียร์, ขอบใจได้เมตตาอย่าแคะไค้ค่อน บทกลอนของข้าพเจ้าก่อนที่ได้สอบสวนดูให้ทราบชัดว่าบทกลอนนั้นๆ ใกล้หรือไกลกับ ความเดิมที่มีในบทละครของเชกส์เปียร์ปานใด. (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2541, น.7-8)

นอกจากจะทรงวิจารณ์การแปลของพระองค์เองอย่างเที่ยงตรงดังกล่าวกว่าต้นแล้ว ยังมีพระทัยกว้างยินดีรับฟังคำทักท้วงหรือคำวิจารณ์จากผู้อื่น ๆ อีกด้วย ดังที่ทรงกล่าวไว้ดังนี้

"ท่านผู้ใดที่ได้ตรวจสอบเทียบบทกลอนภาษาไทยของข้าพเจ้ากับบทภาษาอังกฤษเดิมของเชกส์เปียร์แล้ว และกล่าวทักท้วงตรงที่ใด ๆ, ข้าพเจ้าจะยินดีรับคำทักท้วงเช่นนั้นด้วยความเคารพ และขออภัยในส่วนความบกพร่องของข้าพเจ้าด้วย." (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2541, น. 8)

ตัวอย่างพระราชนิพนธ์คำนำที่ยกมาแสดงข้างต้น สะท้อนให้เห็นพระจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะนักวรรณคดีที่วิจารณ์ผลงานของตนเองอย่างตรงไปตรงมาปราศจากอคติและมีใจกว้างพร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างชัดเจน อันเป็นคุณสมบัติที่นักวรรณคดีรุ่นหลังควรยึดถือเป็นแบบอย่างเพื่อความเจริญงอกงามของความรู้ทางวรรณคดีต่อไป

5. นักวรรณคดีที่ให้ความสำคัญแก่การรวบรวมและเผยแพร่วรรณคดี

ในพระราชนิพนธ์คำนำ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมักทรงอธิบายเหตุผลในการทรงพระราชนิพนธ์และการพิมพ์เผยแพร่บทพระราชนิพนธ์เรื่องนั้น ๆ อย่างชัดเจน ซึ่งเหตุผลที่ทรงแสดงไว้นั้นได้สะท้อนให้เห็นเด่นชัดว่า พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการรวบรวมและเผยแพร่วรรณคดีตลอดจนความรู้ต่างๆ ทางวรรณคดีเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของนักวรรณคดี ดังจะขอยกตัวอย่าง ดังนี้

ในพระราชนิพนธ์คำนำเรื่อง *เสภาสามัคคีเสวก* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายว่า มูลเหตุที่โปรดให้จัดพิมพ์บทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้อีกครั้ง เป็นเพราะฉบับพิมพ์ครั้งแรก "ออกจะกระจัดกระจายไปเสียมากแล้ว" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2502, น. ข) และในการจัดพิมพ์ครั้งใหม่นี้ โปรดให้รวมเอา "วิธีแสดงระบำ "สามัคคีเสวก" ซึ่งยังไม่เคยจัดพิมพ์ที่ใดมารวมพิมพ์สลับกับบทพระราชนิพนธ์เสภาด้วย เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้เกี่ยวกับวิธีการแสดงเสภาเรื่องนี้ ดังที่ทรงอธิบายว่า

"บัดนี้ฉบับที่พิมพ์ครั้งแรกนั้นก็ออกจะกระจัดกระจายไปเสียมากแล้ว, ข้าพเจ้าจึงถือโอกาสนี้เพื่อให้พิมพ์รวมไว้ในสมุดเล่มนี้ด้วย. ส่วนวิธีแสดงระบำ "สามัคคีเสวก" นั้น ยังมีไม่เคยพิมพ์ขึ้นเลย, ข้าพเจ้าจึงเก็บเอามารวมพิมพ์สลับกับบทเสภานั้นด้วย, เพื่อผู้ที่เอาใจใส่ในวิธีการเล่นละครจะได้ทราบวาระบำนั้นเล่นอย่างไร." (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2502, น. ข)

ในพระราชนิพนธ์คำนำเรื่อง *ตามใจท่าน* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายเหตุผลที่ทรงเลือกแปลวรรณคดีเรื่องนี้ของเชกส์เปียร์ว่า ทรงต้องการเผยแพร่วรรณคดีเอกของโลกให้ผู้อ่านคนไทย ที่ไม่รู้หรือไม่สันทัดภาษาอังกฤษได้รู้จักและมีโอกาสได้อ่านงานดังกล่าวเพื่อเป็นการบำรุงสติปัญญา สะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญแก่การเผยแพร่วรรณคดีทั้งวรรณคดีไทยและวรรณคดีต่างชาติแก่ผู้อ่านคนไทย ด้วยทรงเล็งเห็นคุณค่าของวรรณคดีทั้งในฐานะที่เป็นเครื่องบำรุงจิตใจและบำรุงสติปัญญา ดังที่ทรงกล่าวว่า

"...เรื่องนี้มีลักษณะที่จับใจผู้ดูละครในประเทศอังกฤษหลายชั่วคนมาแล้ว. เหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าสมควรที่จะให้นักเลงหนังสือไทยผู้ที่อ่านภาษาอังกฤษไม่ได้หรือที่ไม่สู้จะสันต์ดีในทางภาษานั้นได้มีโอกาสอ่านเรื่องซึ่งชาวอังกฤษนิยมนี้บ้าง, พอเป็นทางบำรุงปัญญาสักเล็กน้อย..." (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2508, น. ๗)

นอกจากนี้ในพระราชนิพนธ์ค่านำยังแสดงให้เห็นว่า ในการเผยแพร่วรรณคดี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญแก่การตรวจทานต้นฉบับให้มีความถูกต้องเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นว่าในพระราชนิพนธ์ค่านำแทบทุกเรื่อง พระองค์จะทรงระบุนามและทรงขอบใจบุคคลที่ช่วยตรวจทานต้นฉบับบทพระราชนิพนธ์ก่อนตีพิมพ์เสมอ และทรงเลือกผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในทางภาษาและวรรณคดีไทยเป็นอย่างดีมาช่วยในการตรวจทานต้นฉบับนั้น เช่น พระราชนิพนธ์ค่านำเรื่อง *ปรีชาพิริยธรรม* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงระบุว่าร่องอำมาตย์โท หลวงธรรมาภิธาน (ตรี นาคะประทีป) เป็นผู้ตรวจทานต้นฉบับพระราชนิพนธ์นี้ เนื่องจากเป็นผู้รู้ทั้งภาษาไทยและภาษาสันสกฤต ในกรณีที่พระราชนิพนธ์ขนาดยาว ผู้ตรวจทานพิสดารอักษรมักมีหลายคน เช่น เรื่อง *พระนลคำหลวง* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำว่า ผู้ตรวจทานต้นฉบับนี้มี 3 ท่าน ได้แก่ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา พระยาพจนสุนทร และพระปริยัติธรรมธาดา โดยทั้ง 3 ท่านนี้ ได้ช่วย "ตรวจแก้หนังสือนี้อย่างละเอียดละออ และได้ช่วยต่อเติมกาพย์กลอนให้สละสลวยขึ้นด้วยเป็นหลายแห่ง" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ม.ป.ป., น. 3) การตรวจทานดังกล่าวกระทำอย่างพิถีพิถันมาก จนใช้เวลาหลายปี ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล่าไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำว่า

"อนึ่งหนังสือ *"พระนลคำหลวง"* นี้ ข้าพเจ้าได้แต่งแล้วเสร็จตั้งแต่ปี พ.ศ.2457 แต่การตรวจฉบับพิมพ์และแก้ไขแต่งเติมบทกลอนต่างๆ กินเวลานาน และจะทำไปโดยรีบร้อนไม่ได้ หนังสือจึงพึงจะได้ออกจำหน่ายในปี พ.ศ.2459 นี้" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ม.ป.ป., น. 3)

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญแก่ความถูกต้องของต้นฉบับที่จะพิมพ์เผยแพร่นี้คงเพราะทรงเล็งเห็นว่าการพิมพ์เป็นช่องทางที่ทำให้วรรณคดีแพร่หลายเข้าถึงผู้อ่านได้จำนวนมาก หากว่าต้นฉบับมีข้อผิดพลาด ก็จะทำให้ผู้อ่านเสียประโยชน์และเกิดความเสียหายแก่หนังสือนั้น ดังนั้นความถูกต้องข้อมูลภาษาและข้อมูลต่างๆ ที่จะตีพิมพ์จึงต้องได้รับการตรวจทานอย่างละเอียดและพิถีพิถันที่สุด

สรุป

พระราชนิพนธ์ค่านำในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถือเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของบทพระราชนิพนธ์ พระราชนิพนธ์ค่านำนี้ไม่เพียงแต่เป็นบทแนะนำหนังสือเท่านั้น แต่ยังประกอบไปด้วยเนื้อหาความรู้ที่หลากหลาย เช่น จุดประสงค์ในการแต่ง ช่วงเวลาที่แต่ง ที่มาของเรื่อง วิธีการแต่ง รวมทั้งเกร็ดความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทพระราชนิพนธ์ ซึ่งเป็นข้อมูลความรู้ทางวรรณคดีที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านอย่างยิ่ง

เนื้อหาและข้อมูลต่างๆ ในพระราชนิพนธ์คำนำนี้ได้สะท้อนบทบาทและพระอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเด่นชัดหลายลักษณะ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการค้นคว้าหาความรู้ไปจนถึงขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้ กล่าวคือ เนื้อหาในพระราชนิพนธ์คำนำแทบทุกเรื่องสะท้อนให้เห็นว่า พระองค์ทรงค้นคว้าข้อมูลความรู้ทางวรรณคดีอย่างมีพระวิริยะและอุตสาหะยิ่ง ทรงสืบค้นเอกสารและความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทพระราชนิพนธ์อย่างลึกซึ้งและกว้างขวางหลายแง่มุม และเมื่อทรงได้ข้อมูลความรู้ต่างๆ มาแล้ว ก็ทรงนำความรู้นั้นมาแถลงหรือแสดงในพระราชนิพนธ์คำนำอย่างชัดเจน และมักทรงวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลความรู้นั้นอย่างลุ่มลึกมีหลักการ ในบางกรณียังทรงบูรณาการศาสตร์ต่างๆ มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางวรรณคดีด้วย รวมทั้งยังระบุแหล่งอ้างอิงที่ทรงใช้ในการค้นคว้าอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสาร หรือตัวบุคคล อันถือเป็นแบบอย่างที่ดียิ่งของนักวิชาการ นอกจากนี้ในการนำเสนอข้อมูลความรู้ต่างๆ ในพระราชนิพนธ์คำนำ พระองค์ทรงมีกลวิธีอธิบายที่กระชับเข้าใจง่าย และลำดับความคิดได้เป็นอย่างดี

ในพระราชนิพนธ์คำนำ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมักทรงวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของพระองค์เองอย่างเที่ยงตรงปราศจากอคติ โดยพระองค์ทรงมองเห็นและยอมรับข้อบกพร่องต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในการค้นคว้าและการทรงพระราชนิพนธ์ และทรงยินดีรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้รู้ต่างๆ ด้วยทรงมุ่งหวังให้เกิดความงอกงามทางความรู้ต่อไป อันถือเป็นพระจริยวัตรในฐานะนักวรรณคดีที่ควรยกย่องและนักวรรณคดีรุ่นหลังควรถือเป็นแบบอย่าง

นอกจากนี้ในพระราชนิพนธ์คำนำ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงแสดงให้เห็นบทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งของนักวรรณคดี คือ การให้ความสำคัญแก่การรวบรวมและพิมพ์เผยแพร่วรรณคดีให้ผู้อ่านคนไทยได้รู้จักในวงกว้าง ทั้งวรรณคดีของไทยและต่างชาติ และการตีพิมพ์เผยแพร่นั้นจะต้องคำนึงถึงความถูกต้องของต้นฉบับเป็นสำคัญ

พระจริยวัตรและพระอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สะท้อนให้เห็นจากพระราชนิพนธ์คำนำดังที่ได้ศึกษามาข้างต้นนี้ เป็นสิ่งที่นักศึกษาวรรณคดีหรือนักวิชาการทางวรรณคดีรุ่นหลังควรยึดถือเป็นแบบอย่างและเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทต่อไป

กล่าวโดยสรุป พระราชนิพนธ์คำนำในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถือเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของบทพระราชนิพนธ์ ที่ผู้อ่านหรือนักศึกษาวรรณคดีไม่ควรละเลยหรือข้ามผ่านไป เนื่องจากพระราชนิพนธ์คำนำนี้อุดมไปด้วย "ขุมทรัพย์ทางปัญญา" จนอาจเรียกได้ว่าเป็น "ผลงานวิชาการ" ชิ้นหนึ่งได้ และหากผู้อ่านได้อ่านบทพระราชนิพนธ์ควบคู่ไปกับพระราชนิพนธ์คำนำ ก็จะได้รับทั้งสุนทรียรสทางวรรณคดีและความรู้เชิงวิชาการที่มีคุณค่าทางปัญญาไปพร้อมกัน ทั้งยังได้ประจักษ์ในพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะนักวรรณคดีอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2503). นารายณ์สิบปาง. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- _____. (2513). บทละครเรื่องศกุนตลา บทละครดึกดำบรรพ์เรื่องศกุนตลา
บทความเรียงและบทละครเรื่องสรวิตรี. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- _____. (2500). บทละครเบิกโรงดึกดำบรรพ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6
และเรียงความเรื่อง พระราชนิพนธ์ประเภทร้อยกรอง ของนายศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.
พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ นางประไพพิศ เกตุรายนาถ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 9 เมษายน
พ.ศ.2500.
- _____. (2493). บทละครเรื่องท้าวแสนปม กับ หนามยอกเอาหนามบ่ง. พิมพ์แจกในงาน
พระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงไผ่ เกษมสุขการี ต.จ. ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 27
กรกฎาคม พ.ศ.2493.
- _____. (2516). บทละครเรื่องพระเกียรติรถ บทละครเบิกโรงเรื่องดึกดำบรรพ์
บทเสภาเรื่องพญาราชวงศ์กับสามัคคีเสวก. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- _____. (2502). บทเสภาสามัคคีเสวก. มูลนิธิหมากูราชวิทยาลัย พิมพ์เป็นบรรณาการ
ในการบำเพ็ญกุศลคล้ายวันสวรรคตพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวครบ 34 ปี ณ วัดบวรนิเวศวิหาร
24 พฤศจิกายน พ.ศ.2502.
- _____. (2514). ปริยทรรศิกา นาฎिकासงกต. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ ขุนคำฉนวนวิจิตร (เชย บุณนาถ) ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส 24 มิถุนายน
พ.ศ.2514.
- _____. (ม.ป.ป.). พระนลคำหลวง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาการ.
- _____. (2544). มัทนะพาธา ตำนานดอกกุหลาบ. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพฯ : บริษัท
ไพลินบุ๊คเน็ต จำกัด.
- _____. (2464). รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์. พระราชทานพระบรมราชานุญาต
ให้พิมพ์แจกในงานฉลองสุพรรณบัฏของจางวางเอกแลนายพลโทเจ้าพระยาวรามรามพ วันที่ 10
ธันวาคม พ.ศ.2464.
- _____. (2508). เรื่องตามใจท่าน. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- _____. (2541). โรมิโอและจูเลียต. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.